

Asia Tekijänoikeussuoja sähkötekniikan laskutehtäviin, tentteihin, tehtäväkokoelmiin ja luentokalvoihin.

Hakija X

Annettu 17.1.2012

Tiivistelmä

Yksittäinen sähkötekniikan laskutehtävä ei ollut tekijänoikeuslain 1 §:n tarkoittama teos. Neljästä sähkötekniikan laskutehtävästä koostunut tehtäväpaperi malliratkaisuineen ei ollut tekijänoikeuslain 1 §:n tarkoittama teos. 78-sivuinen laskutehtäväkokoelma ei saanut suojaa tekijänoikeuslain 1 §:n tarkoittama teoksena eikä tekijänoikeuslain 49 §:n mukaista luettelo- tai tietokantasuojaa. Mikään yksittäinen luentokalvo 134 luentokalvon luentokalvosarjasta ei ollut tekijänoikeuslain 1 §:n tarkoittama teos. Luentokalvosarja ei saanut tekijänoikeuslain 49 §:n mukaista luettelo- tai tietokantasuojaa.

Luentokalvosarja sai kuitenkin kokonaisuutena suojaa tekijänoikeuslain 1 §:n mukaisena teoksena.

Siteeraus oikeuden olemassaoloa ja laajuutta oli arvioitava tapauskohtaisesti. Tekijänoikeuslain estämättä sai siteerata aineistoa, joka ei saanut suojaa tekijänoikeuslain perusteella.

Tekijänoikeuslaki 1§, 22 § ja 49 §.

LAUSUNTOPYYNTÖ

Hakija on pyytänyt tekijänoikeusneuvostolta lausuntoa laskutehtävien, tenttien ja luentokalvojen teostasosta ja luettelosuojasta sekä sitaattioikeuden laajuudesta.

Hakija on liittänyt lausuntopyyntöönsä viisisivuisen autoelektroniiikan tentin, Elektroniikan perusteet –kurssin laskutehtäväpaperin, 78-sivuisen Elektroniikan perusteet – laskuharjoituskokoelman ja Tasasähköpiirit-kurssin luentokalvot.

Lausuntopyynnössään hakija esittää seuraavat kysymykset:

– Muodostaako joku yksittäinen tehtävä tai jotkut yksittäiset tehtävät tai tentti kokonaisuutena teoksen? Tähän liittyen hakija viittaa lausuntopyyntönsä liitteessä 1 olleeseen ammattikorkeakoulun autoelektroniiikan kurssin tenttiin ja sen sisältämiin tehtäviin.

– Onko lausuntopyynnön liitteenä 2 oleva, neljä laskutehtävää malliratkaisuineen sisältävä tehtäväpaperi teos? Mikäli on, onko jokin yksittäinen tehtävä (malliratkaisulla tai ilman) teos?

– Kuinka laaja tulee tehtäväkokoelman olla, jotta se saa luettelosuojaa tai suojaa teoksena? Hakija haluaa kysymyksillään selvittää teoksen laajuuden merkityksen teoskynnyksen ylitymisessä ja työn minimilaajuuden, joka riittäisi luettelosuojan saamiseen.

– Ylittääkö lausuntopyynnön liitteenä 4 oleva, 134 luentokalvosta koostuva luentokalvosarja kokonaisuudessaan, joidenkin luentokalvosarjojen joukko tai joku sen yksittäinen luentokalvo teoskynnyksen?

– Kuinka laaja luentokalvokokoelman tulisi olla, jotta se ylittäisi teoskynnyksen?

Onko eroa yhden kuvan siteeraamisella verrattuna monen kuvan siteeraamiseen?

– Kuinka laajoja lainauksia voidaan sitaattioikeuden nojalla teoksesta ottaa? Kuinka laaja lainaus voidaan ottaa lausuntopyynnön liitteenä 3 olevasta tehtäväkokoelmasta sitaattioikeuden perusteella?

Hakijan mukaan sähköopin laskutaitojen harjoitteluun tarkoitettuja tehtäviä voi helposti luoda erilaisia, kuinka paljon tahansa. Hakija kertoo, että jotkut sähköopin virtapiirit löytyvät useista sähköalan oppikirjoista. Yhden virtapiirin laatiminen tekstinladontaohjelmalla vie piirrettävän virtapiirin monimutkaisuudesta riippuen 5-30 minuuttia. Hakija kertoo, että lausuntopyynnön liitteen 2 mukaisen tehtäväpaperin laatiminen kestää ideoinnista tehtävän ja sen mallivastausten laatimiseen yhteensä noin kahdeksan tuntia. Hakijan mukaan toinen sähköopin opettaja voisi päätyä samaan lopputulokseen ryhtyessään laatimaan tehtäviä samasta aiheesta.

VASTINEET

Hakijan mukaan asiassa ei ole muita osapuolia.

ASiantuntijalausunto tekijänoikeusneuvostolle

Tekijänoikeusneuvosto on pyytänyt Aalto-yliopiston teoreettisen sähkötekniikan professorilta Martti Valtoselta kirjallisen asiantuntijalausunnon. Hän on esittänyt näkemyksensä kyseessä olevan luentokalvosarjan sisällöstä arvioiden luentokalvosarjassa käsitellyjä asioita suhteessa kyseisten asioiden alalla vallitsevaan esitystapaan sekä arvioinut luentokalvojen sisällön yksittäisiä elementtejä ja kokonaisuutta osana opetusmateriaalia.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeuslain (404/61) 55 §:n mukaan tekijänoikeusneuvosto antaa lausuntoja tekijänoikeuslain soveltamisesta. Näiden lausuntojen luonne ei ole sitova.

Laskutehtävien ja tentin tekijänoikeussuoja

Tekijänoikeuslain 1 §:n 1 momentin mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen. Säännöksessä mainitaan esimerkkinä suojatuista teoksista muun muassa selittävä kirjallinen esitys ja kuvataiteen teos. Tekijänoikeuslain 1 §:n 2 momentin mukaan selittävää piirustusta pidetään kirjallisena teoksena.

Tekijänoikeussuojaa saadakseen kirjallisen tuotteen on yllettävä teostasoon eli ylitettävä teoskynnys. Tällä tarkoitetaan sitä, että kirjallisen tuotteen tulee olla tekijänsä henkisen luomistyön itsenäinen ja omaperäinen tulos. Itsenäisyys- ja omaperäisyysvaatimuksen katsotaan yleensä täyttyvän, jos voidaan olettaa, ettei kukaan muu vastaavaan työhön ryhtyessään olisi päätenyt samanlaiseen lopputulokseen. Ratkaisu teoskynnyksen ylittymisestä tehdään tapauskohtaisella harkinnalla. Tekijänoikeus suojaa sekä teosta kokonaisuutena että sellaista teoksen osaa, jota muusta teoksesta irrallaan tarkasteltuna voidaan pitää tekijänsä luovan työn omaperäisenä tuloksena.

Tekijänoikeus suojaa vain teokselle annettua ilmenemismuotoa, ei asiasisältöä sellaisenaan. Tekijänoikeus ei suojaa teoksessa esitettäviä tutkimustyön tuloksia, teorioita, tieteellisiä löytöjä, teoksen sisältämiä tietoja tai teoksen aihetta. Kuka tahansa saa siten kirjoittaa esimerkiksi esitelmän samasta aiheesta. Sanottu merkitsee myös sitä, että jos kirjallisen teoksen sisältö koostuu yleisesti tunnetuista teorioista ja opeista, vain ne teoksen osat, jotka on esitetty omaperäisellä ja yksilöllisellä tavalla ja yltyvät siten teostasoon, saavat tekijänoikeussuojaa. Tekijänoikeus syntyy suoraan lain nojalla teoksen luoneelle fyysiselle henkilölle tai henkilöille.

Teostasovaatimusta on arvioitu eri tavoin riippuen teoslajista. Perinteisten kirjallisten teosten osalta teostasovaatimusta voidaan luonnehtia alhaiseksi, koska ne usein jo itsessään ilmentävät tekijänsä persoonallisuutta. Lyhytkin runo tai vaikkapa iskulause voi olla periaatteessa tekijänoikeuden suojaama. Haarmann (Tekijänoikeus ja lähioikeudet, Helsinki 2005, s. 70) käyttää esimerkkinä Eeva Joenpellon romaanin nimeä "Neito kulkee vetten päällä", jota voitaneen pitää siinä määrin itsenäisenä ja omaperäisenä, että teossuoja tulee sen kohdalla kysymykseen. Haarmann pitää kuitenkin esimerkkiään enemmän poikkeuksena kuin sääntönä: "Mitä lyhyemmästä ilmaisusta on kysymys, sitä todennäköisempää on, ettei se ylitä niitä itsenäisyyden ja omaperäisyyden vaatimuksia, joita tekijänoikeussuojan saaminen edellyttää" (Haarmann 2005 s. 70).

Tekijänoikeusneuvoston aiemmassa lausuntokäytännössä ei lyhyitä ilmaisuja ole pääsääntöisesti pidetty tekijänoikeudella suojattavina teoksina. Tekijänoikeusneuvosto on katsonut, että tekijänoikeussuojan piiriin eivät kuuluneet mm. ilmaiset "Kuningas kutsui narrin kilistimellä luokseen" (TN 2010:11), "Villi tyttö etsii iloista ja menevää miestä...kiinnostaako?" (TN 1992:15) eivätkä sanonnat "Lycka till", "Onks Viljoo näkyny?", "Aha" (TN 1986:8), kuten ei myöskään web-grafiikkaan sisältyneet tekstit "Hae tuote" ja "Hae tuotteet". eivät olleet tekijänoikeuslaissa tarkoitettuja kirjallisia teoksia (TN 2004:10).

Euroopan yhteisöjen tuomioistuin katsoi 16.7.2009 antamassaan ratkaisussa C-5/08 (Infopaq), että 11 sanasta koostuva ilmaisu voi saada tekijänoikeussuojaa, jos ilmaisu on omaperäinen, tekijänsä henkisen luomistyön tulos.

Tällöin kyseisten 11 sanan tekstiotteiden julkaisemista, alkuperäistä tekstiä vastaavassa sanajärjestyksessä, voidaan pitää tekijänoikeudella suojatun teoksen kappaleen osittaisena valmistamisena (tietoyhteiskuntadirektiivin 2001/29/EY, 2(a) artiklan mukaisesti) ja siten tekijänoikeuden loukkauksena. Kansallisen tuomioistuimen tehtävä on ratkaista lopullisesti, ylittyykö teoskynnys.

Euroopan yhteisöjen tuomioistuin katsoi 1.12.2011 antamassaan ratkaisussa C-145/10 (Painer), että teos (valokuva) voi saada tekijänoikeussuojaa, jos se on tekijänsä henkisen luomistyön tulos siten, että se kuvastaa tekijän persoonaa ja siitä käyvät ilmi tekijän vapaat ja luovat valinnat teosta tehtäessä. Kansallisen tuomioistuimen tehtävä on ratkaista lopullisesti, ylittyykö teoskynnys.

Tekijänoikeuslain esitöiden mukaan selittävää piirustusta suojataan kirjallisena teoksena sen selittävän laadun vuoksi. Tekijänoikeudellisen suojan on oltava sama riippumatta siitä, onko asia ilmaistu kirjallisesti vai kuvallisesti. Selittävien piirrosten on kuitenkin täytettävä tiettyjä vaatimuksia itsenäisyyteen ja omaperäisyyteen liittyen saadakseen tekijänoikeussuojaa. Teoksen selittävyysedellytykseen liittyy laatuvaatimus, jonka mukaan teoksen tulee olla luotu jonkinlaista tieteellistä menetelmää käyttäen. Vaikka teoksella ei olisikaan tieteellistä arvoa, "kohoaisi" teos kuitenkin tavallisten piirustusten yläpuolelle, jotka ilman edellä mainittua laatuvaatimustakin saisivat tekijänoikeuslain 1 §:n mukaista suojaa. (Komiteanmietintö 1953:5. Ehdotus laiksi tekijänoikeudesta kirjallisiin ja taiteellisiin teoksiin, s. 46–47). Toisin sanoen selittävässä piirustuksessa on esitetty jokin sanallisesti vaikeasti ilmaistavissa oleva selitys. Selittävien piirustusten teoskynnys on oikeuskäytännössä asettunut hyvin korkealle. (Katariina Sorvari: "Opetustoimen tekijänoikeudet 2010 s. 24).

Tekijänoikeuslain 43 §:n mukaan tekijänoikeus on voimassa, kunnes tekijän kuolinvuodesta on kulunut 70 vuotta.

Tekijänoikeusneuvoston lausunnossa TN 2010:12 kahdeksansivuinen kirjallinen hanke-esitys ei ollut tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitettu teos. Esitys ei saanut tekijänoikeuslain 49 §:n mukaista luettelosuojaa eikä sitä suojattu tietokantana.

TN 2004:2 katsottiin, että digitaalikameran ohjekirjan piirroksat ja digitaalikameran järjestelmäkartta eivät ilmentäneet sellaista itsenäisyyttä ja omaperäisyyttä, jota tekijänoikeussuojan saamiseksi vaadittiin. Kyseiset piirustukset jäivät siten tekijänoikeuslain 1 §:n mukaisen tekijänoikeussuojan ulkopuolelle.

Tekijänoikeusneuvosto on ottanut kantaa selittävien piirustusten tekijänoikeussuojaa myös mm. lausunnoissaan 1994:13 (muurausalan oppikirjan selittävät piirustukset), 1996:2 (oppi- ja käsikirjan lääketieteellinen kuvitus), 2002:7 (tieteelliseen artikkeliin liittyvä selittävä piirros) sekä 2006:15 (vaatetusalan ammattitekniikan käsikirja).

Tekijänoikeusneuvosto on arvioinut sille toimitettua materiaalia. Lausuntopyyntöön liitteenä 1 olleessa materiaalissa on autoelektroniikkaan liittyviä sanallisesti ja numeerisesti esitettyjä virtapiirilaskutehtäviä, lyhyitä sanallisia väittämiä sekä yhdestä kysymyslauseesta koostuvia tehtäviä. Laskutehtävät koostuvat yksittäisistä yhtälöistä ja virtapiirien kaavakuvista. Laskutehtävissä tehtävänanto on tehty sanallisesti kuten "Ratkaise virrat I^1 ja I^2 ja jännite U sekä virta I^3 ."

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että jotta yksittäinen lause voisi saada tekijänoikeussuojaa kirjallisena teoksena, tulisi sen edustaa poikkeuksellisen korkeaa omaperäisyyden ja itsenäisyyden tasoa. Tekijänoikeusneuvoston arvioitavina olleissa tehtävissä kirjalliset elementit ovat lyhyitä ja tavanomaisia lauseita sekä sisältävät elektroniikan tavanomaisia käsitteitä ja merkkejä. Tehtävissä kirjalliset elementit ovat siinä määrin lyhyitä ja laskutehtäville tyypillisessä muodossaan tavanomaisia, että kuka tahansa voisi päätyä samanlaiseen lopputulokseen pyrkiessään laatimaan vastaavan ongelman kuvaavan laskutehtävän.

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että lausuntopyyntöissä esitettyjen tehtävien mikään sanallinen ilmaus ei täytä sitä poikkeuksellisen korkeaa omaperäisyyden ja itsenäisyyden tasoa, jota lyhyen ilmauksen tekijänoikeussuojalta on perusteltua edellyttää. Lausuntopyyntöön liitteessä 1 esitetyt tehtävät eivät sisällä kirjallisia elementtejä, joita voitaisiin pitää tekijänoikeuslain 1 §:n mukaisina kirjallisina teoksina.

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että lausuntopyyntöön liitteessä 1 esitetyt kaavat ovat tavanomaisia elektroniikkaan liittyvien sähköisten ilmiöiden kuvaamisessa käytettyjä laskukaavoja. Tietyn ilmiön esittämiseksi käytetään tavanomaisesti tiettyä laskukaavaa.

Yhtälöissä tietyt suureet ja niiden merkit (U , I , W , R , C jne.) ovat vakiintuneita. Koska kyseessä on luonnontiede ja sen ilmiöiden kuvaaminen, yhtälöiden laatijalla ei ole mahdollisuutta ilmaista asiaa kuin siten kuin se ilmenee todellisuudessa, siten kuin nykytiede sen on todeksi selvittänyt. Lopputuloksena on, että vakiintuneilla merkeillä on kuvattava suureet ja on edettävä tietyssä järjestyksessä, jotta lopputulos vastaisi todellisuutta.

Täten on todennäköistä, että kuka tahansa päätyisi laatimaan samanlaisen laskukaavan pyrkiessään selvittämään laskemalla tiettyä ilmiötä. Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että lausuntopyynnössä liitteessä 1 esitetyt laskukaavat eivät ole siinä määrin omaperäisiä, että ne saisivat suojaa tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitettuina teoksia.

Joissakin laskutehtävissä on kuvattu virtapiiri piirroksella, jonka omaperäistä kuvailemista rajoittaa merkittävästi opetustarkoituksessa laadittujen tehtävien tarkoituksen edellyttämä selkeä ja teknisesti riittävän yksityiskohtainen kuvaaminen ja kyseisille kaavioille tyypillinen ilmaisutapa. Jos halutaan piirroksen kuvaavan tiettyä ilmiötä, ei mahdollisuuksia omaperäiselle poikkeamiselle asioiden kuvaamisessa juurikaan ole. Saman ilmiön kuvaamiseen ei ole ollut olemassa siinä määrin useita vaihtoehtoisia tapoja pyrittäessä selkeään ja teknisesti oikeaan ilmaisutapaan, että piirroksia voitaisiin pitää omaperäisinä.

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että tehtävissä olevat piirrokset eivät ilmennä tekijänsä luovia persoonallisia ratkaisuja siinä määrin, että kukaan muu ei päätyisi samaan lopputulokseen ryhtyessään piirtämään samaa aihetta. Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että kyseessä olevat piirrokset eivät ole siinä määrin itsenäisiä ja omaperäisiä, että ne yltaisivät teostasoon.

Lausuntopyynnön liitteenä 1 oleva autoelektronikan tentti koostuu kokonaisuudessaan edellä esitetynlaista lyhyistä lauseista, laskukaavoista ja teknisistä piirroksista. Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että lausuntopyynnön liitteessä 1 kokonaisuudessaan hakijan esittämän autoelektronikan tentin tehtävät eivät sisällä mitään yksittäistä elementtiä, joka olisi tekijänoikeuslain 1 §:n tarkoittama teos. Kokonaisuutena tentti koostuu tavanomaisista lasku- ja monivalintatehtävistä.

Tentin tehtävistä ei käy ilmi, että tehtävät olisi järjestetty johonkin tarkoitukselliseen ja siten mahdollisesti omaperäiseen järjestykseen. Tentin tehtävien kokoaminen siten, että tentti testaa autoelektronikan keskeisten asioiden osaamista, on mahdollista vain rajoitetuilla tavoilla vain tietyjä asioita koskevia tehtäviä käyttämällä.

On todennäköistä, että joku toinen olisi päätenyt koostamaan autoelektronikan tentin samanlaisia ilmiötä koskevat tehtävät yhteen tenttiin. Täten tekijänoikeusneuvosto katsoo, että edellä mainittu tentti ei ole kokonaisuutena tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitettu teos eikä siten saa tekijänoikeussuojaa tekijänoikeuslain 1 §:n nojalla.

Tekijänoikeus tehtäväkokoelmaan

Tekijänoikeuslain 5 §:n mukaan sillä, joka yhdistämällä teoksia tai teosten osia on aikaansaanut kirjallisen tai taiteellisen kokoomateoksen, on siihen tekijänoikeus, mutta hänen oikeutensa ei rajoita oikeutta ensiksi mainittuihin teoksiin. Kokoomateoksen tulisi koostua tekijänoikeudellisesti keskenään samanarvoisista teoksista (KM 1953:5 s. 50). Muista kuin teoksista, esimerkiksi yksittäisistä tiedoista, koostuvat kokoelmat eivät voi olla tekijänoikeuslain 5 §:ssä tarkoitettuja kokoelmateoksia mutta voivat saada tekijänoikeussuojaa tekijänoikeuslain 1 §:n nojalla.

Hakija on lausuntopyynnössään pyytänyt tekijänoikeusneuvostoa ottamaan kantaa lausuntopyynnön liitteessä 2 yksittäisten esitettyjen laskutehtävien ja malliratkaisujen teostasoon sekä tehtäväkokoelman teostasoon.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että lausuntopyynnön liitteen 2 laskutehtävät ovat käytännössä samanlaisia kuin lausuntopyynnön liitteessä 1 esitetyt laskutehtävät. Liitteen 2 laskutehtäviin on lisätty malliratkaisut. Malliratkaisut ovat poikkeuksetta yksinkertaisia ratkaisuselostuksia. Ratkaisuihin ei ole laskutoimitusten mekaanisen suorittamisen lisäksi tai ohella kommentoitu tehtävien sisältöä, aihepiirejä tai muulla tavoin sanallisesti esitelty tai arvioitu valittuja suorittamistapoja. Ratkaisujen ilmenemismuodot ovat matemaattisten lainalaisuuksien ja loogisen käsittelyjärjestyksen vaatimusten mukaisia. Ratkaisut on esitetty tavalla, johon jonkun muun laatijan päätyminen olisi ollut todennäköistä.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että edellä yksittäisten tehtävien ja tehtäväkokoelman teostasosta esitetty soveltuu myös lausuntopyynnön liitteessä 2 esitettyihin laskutehtäviin malliratkaisuineen. Yksittäisiä ratkaisuja tai niiden muodostamaa kokonaisuutta ei näin ollen voida pitää sillä tavoin itsenäisenä ja omaperäisenä, että se ylittäisi teostasoon. Täten lausuntopyynnön liite 2 ei saa suojaa tekijänoikeuslain 5 §:n mukaisena kokoomateoksena.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että lausuntopyynnön liitteessä 2 esitetty tehtäväsarja malliratkaisuineen ei saa suojaa tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitettuna teoksena.

Tekijänoikeus luentokalvoihin

Hakija on pyytänyt tekijänoikeusneuvoston kannanottoa siihen, ylittääkö lausuntopyynnön liitteenä 4 oleva 134 luentokalvosta koostuva luentokalvosarja tai joku sen yksittäinen luentokalvo teoskynnyksen. Lisäksi hakija on halunnut tietää, kuinka laaja luentokalvokokoelman tulisi olla, jotta se ylittäisi teoskynnyksen?

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että lausuntopyynnön liitteenä 4 olevat luentokalvot ovat samanlaisia kuin edellä esitetyt laskutehtävät siten, että luentokalvot koostuvat ainoastaan lyhyistä lauseista, elektroniikalle tavanomaisista kirjallisista ja numeerisista elementeistä, laskukaavoista ja virtapiirien teknisistä piirroksista.

Yleisesti yksittäiset luentokalvot ja luentokalvosarja kokonaisuutena voivat olla siinä määrin itsenäisiä ja omaperäisiä, että ne saisivat tekijänoikeussuojaa tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitettuina teoksina.

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että kalvosarjassa on paljon elementtejä kuten laskutehtäviä, jotka eivät yksittäisinä osina saa teossuojaa. Tekijä on kuitenkin tehnyt itsenäisiä valintoja ja laittanut erityisesti kalvojen alkuosaan persoonallisia lisäyksiä kuten ohjeita ja huomautuksia, jotka luentokalvokokonaisuuden osina antavat kalvosarjalle omaperäisen ja itsenäisen ilmeen siten, että kuka tahansa ei samaan työhön ryhtyessään tekisi kokonaisuutena samanlaista kalvosarjaa.

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että kalvosarjaa on kokonaisuutena pidettävä tekijänoikeuslain 1 §:n mukaisena teoksena.

Tekijänoikeuslain 49 §:n 1 momentin mukainen luettelosuoja

Tekijänoikeuslain 49 §:ssä säädetään ns. luettelosuojasta ja tietokantojen suojasta. Tekijänoikeuslain 49 §:n 1 momentin mukaan sillä, joka on valmistanut 1) luettelon, taulukon, ohjelman tai muun sellaisen työn, jossa on yhdisteltynä suuri määrä tietoja, tai 2) tietokannan, jonka sisällön kerääminen, varmistaminen tai esittäminen on edellyttänyt huomattavaa panostusta, on yksinomainen oikeus määrätä työn koko sisällöstä tai sen laadullisesti tai määrällisesti arvioiden olennaisesta osasta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla ne yleisön saataviin.

Tekijänoikeuslain esitöiden mukaan tekijänoikeuslain 49 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaisen luettelosuojan ainoana edellytyksenä on, että työhön on yhdistelty suuri määrä tietoja. Suoja on riippumaton sisällön valinnan tai järjestelyn kriteereistä ja mahdollisesta omaperäisyydestä. Luettelosuojasäännöksellä on tahdottu suojata tuotteita, jotka eivät ole tekijänoikeudellisessa mielessä teoksia, mutta joiden aikaansaaminen vaatii tiettyä vaivaa, ammattitaitoa ja pääomaa. (Komiteanmietintö 1953:3, s. 79. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi tekijänoikeuslain muuttamisesta 1997/170, s. 5 - 6).

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt luettelosuojaa useissa lausunnoissaan. Tekijänoikeusneuvoston lausunnossa TN 1993:4 matematiikan malliratkaisuista koostuva ratkaisuluettelo oli 403 sivua ja sisälsi 1203 laskutehtävän ratkaisun. Ratkaisuluettelossa oli yhdisteltynä suuri määrä tietoa ja sai siten tekijänoikeuslain 49 §:n mukaista luettelosuojaa.

Tekijänoikeusneuvoston lausunnossa TN 2010:12 kahdeksansiivuinen kirjallinen hanke-esitys ei saanut tekijänoikeuslain 49 §:n mukaista luettelosuojaa eikä sitä suojattu tietokantana. Lausunnossaan TN 2005:2. tekijänoikeusneuvosto totesi, että esimerkiksi matemaattisia tehtäviä malliratkaisuineen sisältävä harjoituskokoelma voi saada tekijänoikeuslain 49 §:n luettelosuojaa, jos kokoelma koostuu suuresta määrästä – satoja tai tuhansia kappaleita laskutehtäviä. Tietokantasuojaa tehtäväkokoelma saattoi saada, mikäli kokoelman sisällön kerääminen, varmistaminen tai esittäminen oli vaatinut huomattavaa panostusta. Tekijänoikeuslain 49 §:n 1 momentin nojalla suojatuiksi on katsottu esimerkiksi puhelinluettelo (1987:16), nimipäiväluettelo (lausunnot 1995:11 ja 1996:1), yrityksen kirjanpidossa käytettävät tilikartat (2001:5), 200 asiakirjamallin muodostama, tietokonelevykkeelle tallennettu kokonaisuus (1996:15) sekä 197 lippua käsittävä lippukokoelma (2000:9).

Tekijänoikeuslain 49 §:n 1 momentin 1 kohdan mukainen suoja tulee luettelon, taulukon tms. työn valmistajan hyväksi. Valmistaja on yleensä se juridinen tai fyysinen henkilö, joka on taloudellisesti vastuussa luettelon kokoamisesta. Suoja voi siis alkuperäisestikin kuulua juridiselle henkilölle (Komiteanmietintö 1987:8, s. 136 - 137, SOU 1965:25, s. 391).

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että lausuntopyynnössä esitetyt tehtäväkokoelmat ja luentokalvot jäävät tekijänoikeuslain 49 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaisen luettelosuojan ulkopuolelle, koska niissä ei ole objektiivisesti tarkasteltuna yhdistelty suurta määrää tietoa.

Tekijänoikeuslain 49 §:n 1 momentin mukainen tietokantasuoja

Tekijänoikeuslain 49 §:n 1 momentin 2 kohdan mukainen tietokantojen erityissuoja lisättiin tekijänoikeuslakiin lainmuutoksella 1998/250, joka tuli voimaan 15.4.1998. Tekijänoikeuslaki saatettiin muutoksella vastaamaan tietokantojen oikeudellisesta suojasta annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviä (96/9/EY). Suojattavan tietokannan määritelmä sisältyy direktiivin 96/9/EY 1 artiklan 2 kohtaan. Sen mukaan "tietokannalla tarkoitetaan teosten, tietojen ja muiden itsenäisten aineistojen kokoelmaa, joka on järjestetty järjestelmällisellä tai menetelmällisellä tavalla ja johon elektronisesti tai muulla tavoin on mahdollistettu yksilöllinen pääsy". Direktiivin johdanto-osan 17. kohdan mukaan "tietokannalla tarkoitetaan kaikkia kirjallisia, taiteellisia, musiikillisia tai vastaavia teoskokoelmia tai tekstiä, ääntä, kuvia, lukuja, tosiasioita ja tietoja sisältäviä kokoelmia".

Jotta tietokanta saisi suojaa, sen sisällön keräämisen, varmistamisen tai esittämisen on pitänyt edellyttää määrällisesti tai laadullisesti huomattavaa panostusta. Suojan edellyttämä panostus voi muodostua rahoituksesta tai ajan, vaivannäön tai energian käytöstä (direktiivin 96/9/EY johdanto-osa, 41. kohta). Suoja ei koske sellaisia tietokannan osia, jotka eivät ole laadullisesti tai määrällisesti arvioiden olennaisia. Suoja ei kohdistu myöskään tietokannan sisältämiin yksittäisiin tietoihin. (Hallituksen esitys eduskunnalle 1997/170, s. 12).

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt tietokantojen suojaa lausunnoissaan 1999:13, 1999:15, 1999:17, 2001:7 ja 2002:17. Tekijänoikeuslain 49 §:n 1 momentin 2 kohdan nojalla suojatuiksi tietokannoiksi on katsottu mm. harjututkimuksen yhteydessä syntynyt laaja aineisto, englantilaisten jalkapallo-ottelujen otte-
lujärjestys sekä koulutuspalveluja esittelevät internetsivut.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että. luentokalvot eivät objektiivisesti tarkastellen kiistattomasti näytä edellyttäneen huomattavaa panostusta. Tietokantasuojan edellyttämä huomattava panostus on näyttökysymys, johon tekijänoikeusneuvosto ei voi ottaa kantaa.

Sitaatiooikeus tekijänoikeuslain 22 §:n mukaan

Tekijänoikeuslain 22 §:n (24.3.1995/446) mukaan julkistetusta teoksesta on lupa hyvän tavan mukaisesti ottaa lainauksia tarkoituksen edellyttämässä laajuudessa.

Sitaatiooikeuden perusteista kirjoitettiin laajahkosti nykyisen tekijänoikeuslain valmisteluteksteissä. Komiteanmietintöön 1953:5 sisältyi ehdotus sitaatiooikeudesta (ehdotuksen 13 §). Mietinnön mukaan teosta siteeraavan esityksen ei tarvitse täyttää tekijänoikeussuojalle asetettuja vaatimuksia, vaan se voi olla esim. sanomalehtitiedotus "tai muu sellainen".

Ehdotuksen mukaan ei olisi sallittua tekijän suostumuksetta julkaista yksinomaan lainauksista muodostettuja kokoelmia. Tekijänoikeuslain 22 §:ssä ei ole sanottu, kuinka laaja lainaus saa olla.

Lainauksen sallittavuus on kussakin yksityistapauksessa ratkaistava olosuhteiden mukaan, jolloin lähinnä on otettava huomioon lainauksen tarkoitus sekä lainatun osan ja koko teoksen laajuuden välinen suhde (KM 1953:5 s. 56). Lisämääritteet hyvän tavan mukaisuudesta ja tarkoituksen edellyttämästä laajuudesta lisättiin komiteanmietintöön KM 1957:5 perustuvan ehdotuksen mukaan (KM 1957:5 s. 19.).

Oikeuskirjallisuudessa on kommentoitu tekijänoikeuslain 22 §:n edellytystä "hyvän tavan" mukaisuudesta seuraavasti. Siteerauksen tulee olla apuna henkisessä luomistyössä. Lainauksella tulee olla asiallinen yhteys siteeraajan teokseen. Tätä asiallisen yhteyden vaatimusta on oikeuskirjallisuudessa kutsuttu "vetoomusfunktiksi" (T.M. Kivimäki: "Uudet tekijänoikeus- ja valoku-

vauslait" Porvoo 1966 s. 85). Olennaista on, että teos havainnollistaa, selkeyttää tai taustoittaa jotenkin lainaajan omaa esitystä. Lainaus voi olla kriittinen tai analysoiva mutta myös neutraali esitys täyttää asiallisen yhteyden vaatimuksen (Harenko-Niiranen-Tarkela: "Tekijänoikeus. Kommentaari ja käsikirja". Porvoo 2006, s.176). Myös koko teosta voidaan siteerata 22 §:n nojalla, mikäli siteerausoikeuden muut edellytykset täyttyvät. Tämä voi tulla kysymykseen esim. lyhyempien teosten, kuten runojen osalta (Harenko-Niiranen-Tarkela: "Tekijänoikeus. Kommentaari ja käsikirja". Porvoo 2006, s.178).

Sitaattioikeus merkitsee sitä, että toisen teosta tai sen osaa saadaan laillisesti ilman kyseisen teoksen oikeudenhaltijan lupaa ja korvausta maksamatta ottaa siteeraajan teoksen osaksi (ks. esim. Jyrki Ojala: "Tutkimuksen tekijänoikeudet tietoverkossa", kirjassa "Tutkimuksen tekijänoikeudet", Juva 1998, s. 67).

Tekijänoikeuslain 8 §:n mukaan teos katsotaan julkistetuksi, kun se on luvallisesti saatettu yleisön saataviin. Julkaistuksi teos katsotaan, kun sen kappaleita tekijän suostumuksella on saatettu kauppaan tai muutoin levitetty yleisön keskuuteen.

Tekijänoikeusneuvosto on antanut varsin runsaasti lausuntoja jossa se on joko pääasiana tai muun asian ohessa käsitellyt sitaattioikeuden käyttöä (muiden muassa TN 1987:8, TN 1992:4, TN 1992:16, TN 1995:14, TN 1996:13, TN 2000:14 ja TN 2002:18). Lausunnossa TN 1996:13 s. 4 on todettu, että sitaattioikeuden käyttämistä ei ole rajattu tiettyyn teoslajiin tai tiettyyn tekniikkaan.

Lausuntopyynnössä hakija on pyytänyt tekijänoikeusneuvoston kannanottoa sitaattioikeuden laajuuteen. Hakija kysyy, yleisesti, kuinka laajoja lainauksia voi sitaattioikeuden nojalla teoksesta ottaa? Lisäksi hakija kysyy, onko sitaattioikeuden osalta merkitystä lainataanko yksi vai useampi kuva. Hakija pyytää tekijänoikeusneuvostoa ottamaan kantaa kuinka laajasti lausuntopyynnössä liitteenä 3 olleesta tehtäväkokoelmasta on oikeus lainata?

Siteerausoikeuden olemassaolo ja sen laajuus arvioidaan tapauskohtaisesti. Tekijänoikeuslain estämättä saa vapaasti lainata aineistoa, joka ei ylitä teoskynnystä tai saa muutakaan suojaa tekijänoikeuslain perusteella.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että yleisiä rajoja kuvien tai tekstin siteeraamiseen ei voida asettaa vaan siteeraamisoikeuden olemassaolo ja laajuus on arvioitava tapauskohtaisesti. Edellä esitetyn mukaisesti lausuntopyynnön liitteenä 3 olevassa tehtäväkokoelmassa ei ole yksittäisiä elementtejä, jotka saisivat suojaa tekijänoikeuslain 1§:n tai 49 §:n perusteella. Täten kyseisiä elementtejä saa lainata tekijänoikeuslain rajoittamatta.

Yhteenveto

Edellä esitetyn perusteella tekijänoikeusneuvosto katsoo, että lausuntopyynnössä mainitut yksittäiset tehtävät, tehtäväkokoelmat, tentti tai luentokalvot eivät ole siinä määrin itsenäisiä ja omaperäisiä, että niitä suojattaisiin tekijänoikeuslain 1 §:n mukaisina teoksina tai tekijänoikeuslain 49 §:n mukaisina lueteloina tai tietokantoina.

Lausuntopyynnön kohteena ollut luentokalvosarja saa kokonaisuutena suojaa tekijänoikeuslain 1 §:n mukaisena teoksena.

Siteerausoikeuden laajuus arvioidaan tapauskohtaisesti eikä selviä rajoja siteerausoikeuden laajuudelle voi asettaa yleisesti. Tekijänoikeuslaki ei estä siteeraamasta aineistoa, joka ei saa suojaa tekijänoikeuslain perusteella.

Puheenjohtaja Marcus Norrgård

Sihteeri Marco Grönroos

Lausunto on käsitelty tekijänoikeusneuvoston täysistunnossa. Asian ratkaisemiseen ovat osallistuneet Marcus Norrgård (puheenjohtaja), Tuula Hämäläinen, Heikki Jokinen, Satu Kangas, Pirjo Kontkanen, Sari Nieminen, Kirsi-Marja Okkonen, Pekka Pulkkinen, Risto Ryti, Anne Salomaa, Pekka Sipilä, Riikka Tähtivuori, Markku Uotila, Hannele Vertainen ja Martti Virtanen.

Äänestysratkaisu

Eriävä mielipide

Tekijänoikeusneuvoston enemmistön kannasta poiketen katson, että tasasähköpiirejä käsittelevä 134 yksittäisestä kalvosta muodostuva luentokalvokokonaisuus muodostaa tekijänoikeuslain 49 §:n 1 momentin 1-kohdassa eli ns. luettelosuoja säännöksessä tarkoitettun työn, jossa on yhdisteltynä suuri määrä tietoja.

Kalvosarjaan sisältyy mm. yli sata aihealueeseen liittyvää kaaviokuvaa, runsaasti erilaisia kaavoja sekä tekstimuodossa esitettyjä tietoja.

Luettelosuoja säännöksen tarkoituksena on suojata tuotteita, joiden aikaansaaminen vaatii tiettyä vaivaa, ammattitaitoa ja pääomaa. Kyseessä on tuotteen valmistajan investointien suojaaminen, ei varsinaisesti henkisen luomistyön suoja.

Tekijänoikeusneuvoston toimivaltaan ei kuulu näyttökysymysten arviointi. Arvioimatta sitä, kuinka suurista panostuksista luentokalvosarjan tekeminen tosiasiallisesti on vaatinut, voidaan mielestäni kalvosarjaa objektiivisesti tarkastelemalla todeta, että siinä on yhdisteltynä suuri määrä tietoja. Muita edellytyksiä luettelosuojan saamiselle ei ole.

Tuote voi samanaikaisesti olla suojattu sekä luettelona että tekijänoikeuden suojaamana teoksena. Nyt esillä oleva luentokalvokokonaisuus on mielestäni tällainen tuote.

Kaikilta muilta osin yhdyin tekijänoikeusneuvoston enemmistön kantaan.

Helsingissä 17.1.2012

Satu Kangas